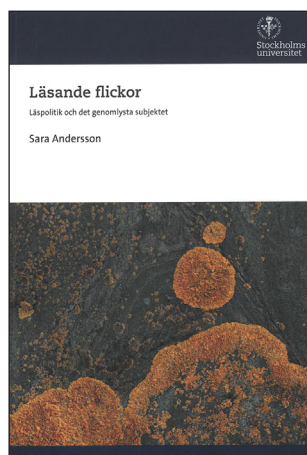

SARA ANDERSSON
LÄSANDE FLICKOR
Läspolitik och det

genomlysta subjektet

Stockholm: Stockholms universitet,
2020 (203 s.)

Ungas läsande har länge varit en omdiskuterad fråga. I avhandlingen *Läsande flickor. Läspolitik och det genomlysta subjektet* (2020) kartlägger Sara Andersson den läsande flickans subjektsgenealogi. Hon studerar här olika läsundersökningar från 1900 till idag, bland annat statens offentliga utredningar om läsning, de internationella kunskapsmätningarna PISA och PIRLS samt Nordiska museets frågelista om läs- och skrivvanor från 1999–2000. Syftet är att undersöka vilken läsfrämjarpolitik som gestaltats i läsundersökningar under olika tider och hur detta skapat specifika subjekt. Avhandlingen består av fyra delar: en inledning, två analysdelar bestående av två kapitel vardera och en avslutande del med diskussion och sammanfattning.

Inledningsvis redogör Andersson för den debatt som förts under 2000-talet om pojkars försämrade läsförmåga. Den icke-läsande pojken framstår här som ett demokratiskt problem, som exkluderad från läsningens empati- och delaktighetsfrämjande effekter, vilket förmodas resultera i såväl emotionell som yrkesmässig ojämlikhet. Den läsande flickan fungerar enligt Andersson här som ett bakomliggande ideal i egenskap av den önskvärda medborgaren. Så har det dock inte alltid varit – flickors läsande har genom historien betraktats som problematiskt och oroande. Andersson riktar därefter in sig på flickläsarens form och historia, medan pojken endast är närvarande som kontrast vid enstaka fall. Här hade jag gärna sett en tydligare motivering till detta ensidiga fokus på flickan – det brännande i ansatsen finns ju här i den uppfattade skillnaden och ojämlikheterna mellan köns läsning.

Syftesformuleringen finner jag vidare något bakvänd. Här beskriver Andersson hur studiet av den läsande flickan utgörs av tre teman: flickor, läsning och medborgarskap. Dessa teman menar hon motiverar materialurvalet och den tidigare forskningen hon använder sig av, men också avhandlingens riktning, syfte och frågeställningar. Syftet är som sagt att undersöka läsförmedlingspolitik och hur den skapar subjekt, medan frågeställningarna endast rör flickläsarsubjektet och hur flickor och kvinnor förhåller sig till detta. Vad jag saknar här är återigen en tydligare motivering till varför det är viktigt att studera särskilt den läsande flickan och dessa tre teman, inte minst i relation till den debatt som inleder avhandlingen.

I övrigt består inledningen av en redogörelse för tidigare forskning om flickor, läsande och medborgarskap. Andersson redogör här på ett översiktligt och initierat sätt för hur kvinnor och barns läsande historiskt betraktats inom olika forskningstraditioner. Vidare redogör hon för avhandlingens teori, metod och material. Här står Michel Foucault i fokus, och begrepp som genealogi, händelser, subjektivering och dispositif. Andersson reder på ett tydligt sätt ut hur hon använder sig av dessa begrepp och hur hon förhåller sig till Foucaults syn på historien. Även här uppfattar jag dock en slags bakvändhet, där teorin fått motivera valet av material, riktningen i analysen och avhandlingens syfte, snarare än att syftet fått motivera valet av teoretisk ingång.

I den andra delen, "Genomlysningar", börjar Andersson på ett trovärdigt sätt skissera konturerna av den läsande flickan, som föreställning eller subjektposition, genom olika läsundersökningar. I det första kapitlet, "Läsa och växa", analyserar hon sex läsundersökningar från början av 1900-talet. De präglas av ett tydligt fokus på barn och ungas utveckling, och av moraliska imperativ kring vad barn behöver läsa i olika faser. Här framstår det som att flickor läser mer än pojkar, och att detta är förenat med en viss fara. Flickor antas nämligen ha en större tendens till verklighetsflykt, vilket kan resultera i ett osunt slukande av sensationella kärleksromaner. I början av århundrandet försöker man reglera detta genom att bestämma vad flickorna får läsa. Mot seklets mitt blir valet av litteratur friare, samtidigt som läsningen blir mer övervakad. Ansvaret för flickans sunda mognad läggs här på omgivande vuxna, som förväntas guida hennes läsning.

I det följande kapitlet, "En god vana", ligger istället fokus på de sociodemografiska läsvaneundersökningar som genomförts från 1950-talet till idag. Materialurvalet består av nio SOU-rapporter. Dessa menar Andersson präglas av ett ökat fokus på läsningens

mängd och dess effekter på medborgarskap och föreningsengagemang. Att läsa böcker, och att läsa mycket, förstås här direkt spegla personers samhällsengagemang och delaktighet i föreningsliv. Att inte läsa böcker blir således detsamma som att inte vara en aktiv samhällsmedborgare, vilket ses som ett demokratiskt problem. Skillnader i hur många timmar och minuter ungdomarna läser förstås under 1990-talet främst som en klassfråga, medan det under 2010-talet nästan uteslutande kommit att handla om kön. Här övergår oron för hur och vad ungdomarna läser till en betoning av vikten av att de läser mycket. Detta gör att den vanemässiga, bokslukande flickan nu går från att ses som ett problem till att snarare framstå som den idealiska läsaren, medan den icke-läsande pojken istället blir problematisk.

I den tredje delen, "Sammansmältningar", visar Andersson på hur de diskurser som hon tidigare redogjort för tar sig uttryck i en nutida förståelse för barn och ungas läsning. I det första kapitlet, "Om formation", redogör hon för de senaste statliga utredningarna om läsning samt de internationella kunskapsmätningarna PISA och PIRLS. Dessa mätningar och utredningar menar hon präglas av en teknisk-kognitiv syn på läsförmåga, som influerats av neurovetenskap. Läsförmåga konstrueras här som ett mätbart objekt, utifrån en positivistisk logik, möjligt att samla in som objektiv "big data". I dessa mätningar har pojkar genomgående presterat sämre än flickor, och de svenska skolungdomarna har inte alltid presterat på topp. Detta har till stor del skapat den samtida oron för ungdomars, särskilt pojkars, läsande. Den läsande flickan blir allt mer anonym i dessa mätningar, och övergår till att bli mer av ett osynligt ideal – ett cerebralt subjekt med god läsförmåga, en god medborgare.

I det följande kapitlet, "Gömställen", lyfter Andersson fram enskilda röster från detta anonyma myller. Hon studerar här Nordiska museets frågelista om läs- och skrivvanor, men även flickor och kvinnors svar på dessa. Viljan här är alltså att utöver att studera läsfrämjarpolitiken som tar sig uttryck i frågorna även komma åt kvinnors och flickors egna erfarenheter i relation till dessa. Här framgår att läsningen fungerar som flykt för många flickläsare, såväl i materiell som upplevelsemässig bemärkelse. De drar sig undan på olika platser för att få läsa, men flyr också in i fiktionen. Det finns även en tydlig tendens bland flickorna att mäta, lista och räkna sin egen läsning. Det hade här varit intressant att kort få veta om flickornas svar skiljde sig markant från de pojkar som svarat på undersökningen, eller om det fanns likheter.

Jag finner det sympatiskt att vilja undersöka faktiska läsares röster och hur de förhåller sig till och omförhandlar de subjekspositioner som de erbjuds. De flesta läsare i denna undersökning är dock födda tidigt under 1900-talet. Det innebär att de är uppväxta med den läspolitik som skisseras i det första analyskapitlet, snarare än den samtida läspolitik som detta kapitel har parats ihop med. Läsarnas svar framstår här som representativa för flickläsare, men de kunde tydligare ha situerats historiskt och eventuellt behandlats tidigare i avhandlingen. Jag hade gärna även sett att fler läsare från dagens skola och mätkultur fått framträda. Andersson utnyttjar vid enstaka tillfällen det nya medieklimatets möjligheter genom att lyfta in röster från forum och bloggar om böcker, men det hade funnits ytterligare potential att undersöka hur unga positionerar och beskriver sig som läsare idag.

Den fjärde och avslutande delen, "Sammansättningar", rymmer en diskussion och en engelsk sammanfattning. I diskussionen sammanfattar Andersson på ett tydligt sätt hur hon identifierat tre diskurser i sin analys av läsundersökningarna: en utvecklingsdiskurs, en vanediskurs och en teknisk-kognitionsorienterad diskurs. Hon listar här även de olika subjekspositioner som hon menar att flickläsaren erbjuds: den omogna flickläsaren, den verklighetsorienterade flickläsaren, den verklighetsflyende flickläsaren, lustläsaren, mångläsaren, den kompetenta "cerebrala" flickläsaren, det ordningssamma subjektet och den mätande flickläsaren. Detta är en mycket hjälpsam sammanfattning, som svarar på frågeställningarna kring flickläsarsubjektets former, gränser och villkor. Jag saknar dock en vidare diskussion om resultatens möjliga implikationer, främst i relation till den debatt som Andersson tar som utgångspunkt. Kan premierandet av den goda flickläsaren ses som en bidragande faktor till pojkars bristande läsning? Bör en motsvarande subjeksposition utformas för pojkar, eller är det själva viljan att styra, kontrollera och utvärdera ungas läsning som är problemet?

Avhandlingens stora förtjänst är de tre kapitel som skildrar hur flickläsarsubjektet konstitueras i de olika läsundersökningarna. Andersson använder insiktsfullt olika material och källor, och hon fångar upp historiska trådar och tendenser på ett såväl uppmärksam som nyanserat sätt. Jag uppskattar särskilt hur hon genomgående noterar klassaspekten i de skiftande föreställningarna om flickläsarsubjektet. Hon tecknar här en historia över hur flickors läsning gått från att ses som problematiskt till att framstå som ett mer eller mindre osynligt ideal. Detta synliggör hur föreställningar kring hur, vad

och varför man ska läsa är i ständig förändring. Jag anser att det hade funnits större potential att diskutera och kritisera dagens läspolitik, med alla dess tester och mätningar, och vem som vinner eller vem förlorar på hur de är utformade. Med det sagt är avhandlingen förstås ett stort och välkommet bidrag till kunskapen om villkoren och formerna för flickors läsande, och om hur läspolitiken formar läsande subjekt.

Louise Almqvist
Doktorand i litteraturvetenskap
Umeå Universitet